

KVINNOR — EN MÄNSKLIG VARIANT

Av fil. kand. INGRID SUNDBERG

EVA MOBERG har inte ensam orsakat att »kvinnoproblemet» aktualiserats i dagens debatt. Många andra företeelser, t. ex. arbetskraftsbehovet, likalönsprincipen, utbildningsfrågor, den låga nativiteten och hemarbetets ökade mekanisering bidrager till att kvinnorna kräver svar på frågan: Var står vi i dagens samhälle?

Det är orealistiskt att förutsätta, att en viss grupp människor skulle kunna förbli opåverkade av samhällsutvecklingen. Barn och ungdom av idag har helt andra uppväxtförhållanden än för bara en generation sedan — vilket accepteras av nästan alla föräldrar. Kvinnans ställning däremot förut-sattes av såväl man som barn kunna förbli oförändrad — hemmets fyra väggar skall in i det sista fungera som skyddsvärn för den manliga suveränitetsfiktionen. Självklart reagerar många kvinnor inför detta. Eva Moberg är mig vetterligen den enda i vårt land som låter denna reaktion ta sig uttryck i framläggandet av ett förslag till ett fullständigt nytt samhällstänkande. Genom en aktiv kamp huvudsakligen förd mot den största

fienden till kvinnans jämställdhet — det manliga könet — skall vi kvinnor uppnå full frihet, ekonomiskt oberoende, människovärde, likalön och full integration i förvärvslivet. Vi skall bli människor mer än kvinnor. Eva Moberg har bara glömt, att kanske majoriteten av alla människor tycker det är bättre och lyckligare, att samhället består av kvinnor och män än av självständiga individer med beteckningen människor.

»Kvinnor och människor», Eva Mobergs nyutkomna samling av mestadels förut publicerade artiklar och diskussionsinlägg, är en mycket rolig bok. Dess största värde i den pågående »kvinnodebatten» är dess möjlighet att aktivera tänkandet hos den stora mängd kvinnor och män, för vilka Eva åtminstone andligen skapades av Adams revben. All form av debatt fordrar en viss form av subjektivitet, bl. a. de personliga erfarenheter som bildar känslomässig grundval för det patos, som ligger bakom framförda åsikter. Därmed får man emellertid inte åsidosätta kravet på objektivitet; utan för-måga att förstå motiven till mot-

ståndarens åsikter blir en debatt lätt bara »ord, ord, ord...».

Eva Mobergs »Kvinnor och människor» är mycket ord. Skickligt framförda, skarpt tillspetsade, klart träffande — ibland också briljant tänkta. Vad som saknas är känsla och förståelse för det fakum, att många kvinnor finner den traditionella livsformen vara den lyckligaste och riktigaste inte bara för familjen utan också för dem själva.

Att för den gifta kvinnan skapa bättre förutsättningar för ett fritt val mellan hem- och yrkesarbete borde vara det viktigaste målet i dagens kvinnorörelse. Det är dock en stor och grundläggande skillnad mellan att vilja underlätta kvinnornas möjligheter till ett fritt val och att redan på förhand göra detta val åt dem. Eva Moberg gör detta val på den ideologiska grunden av »*det liberala kravet på den enskilda individens friast möjliga utveckling*».

Vågar jag här ifrågasätta författarinnans kompetens att bedöma vad som menas med fri utveckling för enskilda individer? Hennes åsikter bygger på den ideologiska grunden, att varje människa måste vara *en ekonomiskt självständig individ, känslomässigt obunden av någon annan*. Endast en sålunda fristående människa skulle ha möjlighet att utvecklas fritt, yrkesarbete är alltså det enda alternativet för en kvinna som vill nå längre än till matrecept.

Schopenhauer har så vist sagt,

att varje människa är »en anhopning av tusentals behov». Alla människor har inte Eva Mobergs krav på individuell frihet, men det finns hos oss alla djupa, såväl animala som själsliga behov, vilka i hög grad ligger till grund för vårt handlande men också för vår uppfattning om ändamålet med vårt liv och arbete. Dessa behov är i hög grad olika hos män och kvinnor, även de rent primitiva behoven utan anknytning till sedvänjor, normer och allmänna åsikter. Kvinnor har oftare än män ett behov av att vårda. Moderskärleken är icke »historiens mest exploaterade känsla» utan ett av uttrycken för detta behov, och utan vars existens mänskligheten knappast skulle haft någon historia. Vad som hos Eva Moberg låter som en frigörelse för den hemmaarbetande modern, skulle med säkerhet för en mycket stor grupp kvinnor bli ett våldförande på deras innersta önskan och behov av att själva vårda och uppfostra barnen även sedan dessa fyllt tre år. Att naturen dessutom ordnat det så vist, att dessa behov också ger barnen goda förutsättningar för harmonisk utveckling är icke bara en slump. Att vilja göra »den på heltid hemmavarande hustrun utan spädbarn överflödigt» visar okunskhet om det arbete en husmor även med större barn måste lägga ned, för att med hem skall menas något mer än en lokal för sömn och måltider. Visst kan man och

kvinna dela på dessa uppgifter — nödvändigt och vanligt förekommande när bägge yrkesarbetar — men med fortgående välståndsutveckling följer ökad fritid, och om en arbetsfördelning sker så, att endera maken yrkesarbetar och den andra sköter hem och barn så ger denna fördelning den bästa förutsättningen till gemensam fritidsamvaro. (Teoretiskt finns naturligtvis möjligheten att bägge makarna har halvtidsarbete men produktionsmässigt är detta som generell lösning en orimlighet idag.) Klart måste emellertid vara att en hemmaarbetande moder med två barn gör en arbetsinsats som minst motsvarar daghemskostnaden för dessa (10 000 kr./år) och oftast är betydligt högre. Hon avstår också frivilligt från en stor del av denna summa, varmed hennes yrkesarbete skulle ha subventionerats, utan att hon skulle ha tillfört produktionen någon som helst nettoarbetskraft. Även en kvinna med ett par skolbarn uppfyller samhällets krav på allas »rätt och plikt till arbete». (Varför sysslar manne Eva Moberg så gärna med ettbarnsfamiljen? Är det för att fler barn kan hämma föräldrarnas rätt till fri utveckling?)

Familjen är och bör vara en enhet, *även ekonomiskt och socialt*, där ligger tydligen den grundläggande åsiktsskillnaden om familjeinstitutionen mellan liberaler och konservativa. Såväl den sociala som den ekonomiska enheten betingas

av att bägge makarna känner familjekänslan så starkt, att den i sig själv blir en drivkraft till arbete för familjens bästa — kontantinbringande eller icke. Att sedan inom denna enhet finna de bästa möjligheterna till de olika familjemedlemmarnas fortsatta utveckling — det är problemet idag och där återstår mycket att göra. Samhällets första åtgärd är icke att sätta familjeinstitutionen under debatt, icke heller att centralt fördela hemsysslorna — även om Eva Moberg framför att det ännu icke är fråga om att förordna lagstiftning — utan att med bibehållande och stärkande av familjens ställning och egna ansvar för barnens fostran skapa möjlighet för bägge föräldrarna att arbeta inom det arbetsområde dit fallenhet och håg står. (Eva Moberg undervärderar i hög grad fädrens insatser i hushållsarbete och barnavård.) Ett sådant ställningstagande måste ske utan moraliska och sociala värderingar, innebärande, att endast ett avlönat arbete skapar förutsättningar för personlig utveckling. Arbetsglädje var förr få förunnat att få uppleva, i framtiden bör den bli en realitet för var och en. Många kvinnor finner denna glädje i hushållsarbete — andra gör det icke och bör i sådana fall ha sin huvudsakliga verksamhet förlagd utom hemmet.

Att detta idag icke alltid kan ske beror på flera olika orsaker. Fullständig likställdhet råder ännu

icke på arbetsmarknåden även om vi är på väg. Antalet deltidstjänster är helt otillfredsställande och dessutom finns det säkert äkta män som definitivt motsätter sig hustruns yrkesarbete. Vanligare är antagligen de familjefäder, som teoretiskt godkänner hustruns rätt till yrkesarbete utom hemmet, men i praktiken icke påtager sig sin ökade del av hemarbetet — så allmänt förekommande som Eva Moberg påstår är de dock säkert icke — men deras hustrur blir i verklig mening dubbelarbetande. Naturligtvis spelar uppfostran en stor roll — särskilt när det gäller barnen inpräntar såväl skola som föräldrar den gamla åsikten om uppdelning av intressen och sysselsättningar efter kön. Dessutom lever vi i en värld där sexualiteten blivit »den mest exploaterade känslan». Film, press och TV inskräper att flickors livsmål måste vara att bli åtråvärda. 17-åriga kvinnliga gymnastiker hävdar utan opposition i en debatt om kvinnan i förvärvslivet, att moderns plats alltid är i hemmet, annars förlorar hon sin *kvinnlighet*, för en man är det i gengäld *omanligt* att diska. Man frågar sig om dessa blivande akademiker blivit så förgiftade av samhällets propaganda, att de i framtiden icke blir i stånd att fritt välja livsform. Föräldrar och skola måste hos barnen inskräpa icke bara vikten av en ordentlig utbildning utan också ansvaret som följer med en sådan. Det måste bli självklart för

ungdomen att endast genom att utveckla de personliga förutsättningarna och ansvarskänslan kan en fullgod samhällsinsats göras.

Eva Moberg påpekar att flickornas krav på gedigen yrkesutbildning kommer att öka inför ett yrkande att »äktenskapets möjligheter som försörjningsinrättning helt måste utplånas». Det må vara riktigt, men man ryggar onekligen inför hennes följdriktiga resonemang, enligt vilket en mor med t. ex. tre barn i åldrarna 5, 7 och 9 år endast till graden men icke till arten skiljer sig från en prostiuerad i och med att hon tillgodosgör sig ekonomiska fördelar av makens befordran. Hellre fria än fälla är en regel som tillfredsställer stora krav på humanitet. Eva Moberg har friat många i sitt utopiska människosamhälle men hon faller fler.

Problemet med det ekonomiska oberoendet måste ju också lösas för småbarnsfamiljerna. Där föreslår Eva Moberg ett instiftande av en barntilläggs-kassa till vilken alla löntagare bidrager. Ett mycket stort bidrag skall utgå till alla barn under 3 år, så stort att det ställer barnets vårdare ekonomiskt oberoende, därefter bör bidraget bara vara obetydligt högre än det nuvarande barnbidraget. Bland motiven till denna ekonomiska transaktion framför förslagsställaren bl. a.: »Slutligen skulle barnen bli mindre slumpmässigt utlämnade åt sina egna föräldrars ekonomi» — man undrar onekligen om nästa

steg blir statligt godkännande av föräldrar för att förhindra att barn slumpvis utlämnas åt sådanas godtycke.

Det enda positiva jag kan finna i Eva Mobergs barntilläggsförslag är att dess genomförande säkerligen skulle höja nativiteten i vårt land. Bara man ser till, att det blir precis 3 år mellan barnen, kan endera maken kraftigt stärka familjens ekonomi i åtminstone 9-12 år genom att sköta barn och hem. För att ekonomin sedan icke skall försämrats, måste dock modern (fadern) återtaga sitt yrkesarbete när barnen är 3, 6 och 9 år och fadern (modern) måste ånyo hugga i med hushållsarbete på fritid. Vården av 3 barn kan nämligen sällan varken rationaliseras, förenklas eller centraliseras.

Detta motiv för barntilläggs-kassa framför inte Eva Moberg — antagligen därför att hon överhuvudtaget icke räknar med stora familjer. Efterkrigstidens befolkningsutveckling i USA har visat oss att höjd levnadsstandard icke alltid måste följas av låga födelsetal — utvecklingen där går i stället i motsatt riktning. Så är icke fallet i vårt land. Även om samhället behöver kvinnan i produktionen, i dag, är dess behov av barn (en investering på lång sikt) än större. Och barnen måste beredas plats både i hemmen och i samhället. Ansvaret för deras uppfostran, försörjning och antal är i första hand föräldrarnas sak. Samhället åligger

det att tillse att barnfamiljens ökade försörjningsbörda lättas genom ortsavdrag för barn, flerdelning av familjeinkomsten före beskattning och i familjer, där bägge föräldrarna yrkesarbetar, rätt att göra avdrag för kostnader i samband med barnens vård. Därifrån och till statligt avlönande av barnvårdande förälder är dock steget långt.

Visst skjuter Eva Moberg sina salvor för högt — men ändå är vi säkert många som gläds åt hennes kanonader. Många kvinnoproblem återstår ännu att lösa även om de i högre grad är av moralisk än ekonomisk natur.

Den kanske viktigaste frågan är, hur skall kvinnorna fås att inse sitt mänskliga ansvar gentemot samhället? Det är orimligt att i stort sett endast den ena hälften av mänskligheten ensam skall svara för samhällets utveckling, att kvinnornas kön skall befria dem från skyldigheten att medverka i beslutande instanser och från att delta i den politiska och kulturella samhällsdebatten. Vad motiverar att vi på grund av vårt kön (icke på grund av husmorsplikter) skall anse oss oförmögna att utnyttja de intellektuella resurser, som dock varje mänskliga utrustas med? Eva Mobergs kapitel: »Vart tog kvinnorna vägen» ställer upp fakta, som utomordentligt belyser skevheten i samhällsrepresentationen. Den framtida kvinnodebatten måste bl. a.

inriktas på att finna de psykologiska orsaker, som skapar denna kolossala disproportion mellan mäns och kvinnors vilja till insatser av olika slag. Till en stor del ligger säkerligen felet i uppfostran, men man undrar hur tidigt den skall sättas in när man hör en 3-åring förklara för sin kamrat: »Nej tanter kan inte bli chefer.» Om traditioner och slentriantänkande ensamma är orsak till kvinnornas undervärderingar av intellektuella förutsättningar och bristande självtillit — då måste kvinnorörelsen bli starkare än någonsin. Uppgiften är dock icke att pådyvla kvinnorna den villfarelsen att ekonomiskt oberoende är enda möjligheten till personlig utveckling, utan att få dem att inse varje människas ansvar att förvalta de gåvor hon utrustats med. Husmorsyrket ger i sig själv alls icke sämre möjligheter till andlig och personlig utveckling än rutinarbete i fabrik eller på kontor. Den undervärdering av de hemarbetande kvinnornas insatser som förekommer, bottnar oftast i deras egen ovilja att kombinera detta arbete med intellektuella prestationer av något slag. Samhället (=männen) ställer inga krav, annat än erotiska utöver arbetets fullgörande — nåväl då måste vi ställa kraven själva. Detta måste göras, icke genom att förneka sexualitetens stora betydelse för mänskligt beteende, vilket Eva Moberg tenderar att göra, icke heller

genom att förringa kvinnans ställning som maka och mor, utan genom att framhålla att andlig utveckling försiggår parallellt med dessa livsyttningar och är ett villkor för en människovärdig existens.

Ett fritt val av arbetsplats ger möjligheter för alltfler gifta kvinnor att komma ut i förvärvslivet. En god utbildning, behov av arbetskamrater, intresseinriktning, önskan att ekonomiskt bidra till familjens försörjning och ovilja för hemarbete är några av de skäl som påverkar valet i denna riktning. Ett annat mycket starkt skäl är säkerligen vissheten om, att sedan barnen vuxit upp, oftast 20-25 år återstår till pensionsåldern, och man vet, att ju längre yrkesuppehållet varat, ju svårare är det att återupptaga arbetet. En sund och riktig önskan att förkorta detta uppehåll finns hos många kvinnor och detta skapar bl. a. den mycket starka efterfrågan på deltidstjänster av olika slag. Denna brist måste kunna hävas, och en förutsättningslös utredning från såväl fackförenings- som arbetsgivar-sida måste utföras med sikte på att utöka antalet deltidstjänster inom alla näringslivets områden. Alltför många kvinnor i 40-50-årsåldern befinner sig idag i en situation, där sysslolösheten skapar stora psykologiska problem. Tiden fylls ut med oväsentligheter, inbillningsjukdomar, ensamhets-känsla, städmani och nervöst

ätande är vanliga yttringar hos kvinnor, som efter många års verksamhet med hem och barn, sedan icke kan fylla ut sin tid. Det långa yrkesuppehållet har skapat dåligt självförtroende, ovilja att underordna sig regelbundna arbetstider och rädsla för att icke »räcka till». De kvinnor, som förkortat yrkesuppehållet genom kanske många års deltidsarbete får sällan svårigheter att erhålla full tjänst när de det önskar.

Men detta löser icke problemet för de idag medelålders »sysslösa» kvinnorna. Man har bl. a. försökt anordna efterutbildningskurser av olika slag. Var ligger då felet, när en sådan kurs för efterutbildning av sjuksköterskor med långt yrkesuppehåll icke kunde startas, eftersom endast 3 anmälningar förelåg? En sociologisk undersökning skulle kanske kunna

klargöra orsakerna till »arbetslösa» gifta kvinnors ovilja mot yrkesarbete. Beror det trots allt på arbetsovilja, på avsaknad av självförtroende eller på otillfredsställelse med det ekonomiska utbytet av yrkesarbetet? Klarhet på dessa frågor skulle ge bättre möjligheter för samhället att utnyttja den arbetskraftsreserv som fortfarande finnes, men också ge förutsättningar för många kvinnor att känna arbetsglädje och personligt värde under större delen av sitt liv.

Eva Moberg säger: »Vi måste fortsätta, ännu är vi bara halvvägs.» Det är riktigt, men vi når målet fortare, om vi vet vår färdriktning och inte irrar vilse på sidospår. Målet är ändå detsamma: bättre möjligheter att tillvarataga våra mänskliga rättigheter men också större ansvar för att uppfylla våra mänskliga skyldigheter.